

ממשיכים את המורשת

רשות הטבע והגנים עוסקת במסגרת תפקידיה בשמירה על טבע, נוף ומורשת ואחראית על פי החוק "להגן על ערכי הטבע והמורשת, לפקח על שמירתם ולטפח אותם". כיצד זה בא לידי ביטוי בפועל?

כתב וצילם: זאב מרגלית

ארץ ישראל רוויה אתרי מורשת הטומנים בחובם סיפורים ואירועים היסטוריים מרתקים לאורך כל תקופות התרבות האנושית: החל מהתקופה הפרהיסטורית, דרך תקופת התנ"ך, הופעת שלוש הדתות המונותאיסטיות (בראש ובראשונה היהדות, ואחריה הנצרות והאסלאם), האימפריה הביזנטית, השלטון העות'מאני, המנדט הבריטי, הציונות, ההתיישבות והמאבק על הארץ, קרבות מלחמת השחרור, הקמת מדינת ישראל - ועד ימינו אנו. בגנים הלאומיים ובשמורות הטבע קיים ייצוג מרשים של אתרים ארכיאולוגיים והיסטוריים ושל נופי תרבות שמצווה על הרשות לשמור עליהם ולטפח אותם למעננו ולמען הדורות הבאים.

שבוע המורשת הלאומי

שבוע המורשת הלאומי יתקיים מ-16 עד 25 במאי ובמסגרתו יוכל הציבור הרחב ליהנות משפע פעילויות באתרי המורשת החשובים ביותר, תוך היכרות עם ההיסטוריה והארכיאולוגיה של ישראל. פירוט הפעילויות בעמ' 49 ובאתר האינטרנט של רשות הטבע והגנים www.parks.org.il

הסוגיות הקשורות בתחום שימור המורשת מורכבות מאוד ונוגעות בשרידים הפיזיים המוצגים באתרים הארכיאולוגיים, בהם מונומנטים בעלי חשיבות אזוטרית, לאומית ובינלאומית, דרכים היסטוריות, מבנים ומתקנים קדומים, יצירות אמנות, ממצאים בעלי ערכי מורשת, מערכות תשתית עתיקות, טכנולוגיות קדומות, שרידי חקלאות קדומה, נופי תרבות ועוד. גם נושאים בלתי מוחשיים כגון מיתוסים, סיפורי מורשת, אישים

גן לאומי בית שאן

מפורסמים, מקורות ספרותיים היסטוריים ועוד נכנסים לתחום של שימור מורשת.

העיקרון: שימור המקור

מקור הידע של אתרי המורשת, אבן הבסיס שעליה מושתתת הפעילות בהם, הוא המחקר הארכיאולוגי-היסטורי. תחילתו של כל תהליך השימור והפיתוח מחייבת קשר עם הארכיאולוג החופר ועם מומחים מתחום הארכיאולוגיה וההיסטוריה, וכך גם בהמשך - בתיאום פעילויות השימור השונות. רשות הטבע והגנים פועלת להעביר את האתרים השונים ממצב של שימור לאחר הפירה מדעית-מחקרית למצב שימור-תיירותי שבו האתרים נגישים, מובנים וידידותיים לציבור הרחב, תוך שימור מגוון הערכים הקיים בהם. שימור המורשת הפיזית הוא שילוב של התמחויות מתחומים מגוונים שהעיקריים בהם הם ארכיאולוגיה, אדריכלות שימור, אדריכלות נוף, הנדסה, שימור (conservation), אוצרות ועיצוב. כל תחום מביא את נקודת ההתייחסות שלו ובין כולם עובר כחוט השני העיקרון של שימור המקור. המשמעות היא שבפעילות השימור נשאף תמיד לשמר את הממצא ההיסטורי-ארכיאולוגי בסביבתו הגיאוגרפית

ארכיאולוגי, מדעי, טבעי, נופי, חברתי, אסתטי, שימושי, תיירותי-כלכלי ואחרים. ניהול נכון של אתר מורשת מקפיד על איזון בשמירה על ערכי האתר השונים.

המשימה: המחשה לציבור

רשות הטבע והגנים מייחסת חשיבות גבוהה לטיפול אתרי המורשת למען הקהל ומשקיעה רבות בהמחשה ובהנגשה של האתרים לציבור הרחב. המשימה שלנו היא להוביל את המבקרים באתר באופן שבו הם יבינו את חשיבות הממצאים שהתגלו וילמדו את משמעותם בצורה חווייתית, אסתטית ומעוררת עניין.

רוב אתרי המורשת הם אתרי תיירות הקולטים קהל רב ומגוון. הרשות רואה בביקורי הקהל ערך בפני עצמו ועוסקת בכך רבות. מבחינתנו אתר ערכי הוא אתר "חי" שמתקיימים בו ביקורי קהל ופעילויות מגוונות נוספות הקשורות להעברת המורשת שלו. ניהול אתר בצורה נבונה מצליח ליצור את האיזון הנכון בין הגדלת מספר המבקרים ובין שמירה על ערכי המורשת והנוף מפני עומס יתר ופגיעה בעתיקות.

בגנים הלאומיים ובשמורות הטבע יש מגוון אתרי מורשת מרשימים, בהם: המערות הפרהיסטוריות בנחל מערות בכרמל, מצדה, קיסריה, בית שאן, אפולוניה, בית גוברין, הרודיון, ציפורי, בניאס, קורסי, גמלא, תל דן, תל מגידו, תל באר שבע, תל גזר, תל ערד, מבצרים צלבניים, דרך הבשמים, הערים הנבטיות בנגב, בתי כנסת עתיקים, מפעל המים המנדטורי בתל אפק, הקסטל ועוד. חלק מאתרי המורשת בארץ הוכרזו כאתרי מורשת עולמית על ידי אונסק"ו ובכך זכו להכרת העולם כולו בייחודם ובחשיבותם. לרשות הטבע והגנים אחריות עצומה בשמירה על כל האתרים, בטיפוחם ובהצגתם לקהל ברמה הגבוהה ביותר.

הכותב הוא מנהל אגף שימור ופיתוח,

רשות הטבע והגנים

עקרונות שימור המורשת ברשות הטבע והגנים

- 1 ניהול בסיס ידע ארכיאולוגי והיסטורי של אתרי המורשת בשיתוף הארכיאולוג החופר, רשות העתיקות, מומחים נוספים ומקורות ידע מגוונים.
- 2 הגנה על נכסי מורשת של תרבות האדם בארץ ישראל באמצעות שימור המגוון הארכיאולוגי, ההיסטורי והתרבותי של האתרים בשטח המקורי, בתחומי הגנים הלאומיים ושמורות הטבע, תוך שמירה על האתיקה המקצועית ועל האמנות הבינלאומיות בשימור.
- 3 העברת אתרי מורשת ממצב מדעי-מחקרי ארכיאולוגי למצב תיירותי מובן ונגיש לכלל הציבור. ביצוע שימור, טיפוח ופיתוח של אתרים ארכיאולוגיים והיסטוריים וסביבתם, לטובת הציבור, תוך שמירה על ערכי המורשת עבורנו ועבור הדורות הבאים.
- 4 הגנה וטיפוח נופי תרבות (cultural landscapes), כדי לשמר את "זירת הסיפור" ההיסטורית ואת הקשר בין האתר לסביבתו.
- 5 חיזוק הקשר בין עם ישראל לנכסי התרבות ההיסטוריים שלו ולערכי המורשת באתרים, באמצעות חינוך, הדרכה, המחשה וקיום אירועים שונים באתרים. וכן, שיתוף קהילות קרובות בפעילות באתרים, תוך יצירת גאווה מקומית, תחושת שייכות ורצון לסייע בשמירה על האתרים בעתיד.